

ЛІТЕРАТУРА

1. Векуа Н. Антонімія як лексико-семантичне явище / Н. Векуа // Дивослово. – 2007. – № 6. – С. 26–32.
2. Лисиченко Л. А. Лексикологія сучасної української мови : Семантична структура слова / Л.А. Лисиченко. – Харків : Вища шк., 1977. – 114 с.
3. Мінкова О.Ф. Експресивний потенціал засобів вторинної номінації в мові новітньої української публіцистики : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 / Ольга Федорівна Мінкова. – Запоріжжя, 2010. – 21 с.
4. Новиков Л.А. Антонимия в русском языке / Л.А. Новиков. – М. : Изд-во Моск. ун-та, 1973. – 290 с.
5. Сучасна українська літературна мова : [підручник для студентів вузів] / [за ред. О.Д. Пономарева]. – К. : Либідь, 2001. – 400 с.
6. Сучасна українська літературна мова : [підручник для студентів філологіч. спец. вузів] / [за ред. А.П. Грищенка]. – вид. 3-тє, переробл. і доп. – К. : Вища школа, 2002. – 493 с.
7. Пилинський М.М. Взаємодія художнього і публіцистичного стилів української мови / М.М. Пилинський. – К. : Наукова думка, 1990. – 216 с.
8. Українська мова : Енциклопедія / [ред. кол.: В.М. Русанівський, О.О. Тараненко (співголови), М.П. Зяблюк та ін.]. – К. : Укр. енцикл., 2000. – 752 с.
9. Ющук І.П. Українська мова : [підручник] / І.П. Ющук. – К. : Либідь, 2008. – 639 с

І. О. Погореловська

здобувач Української академії друкарства,
зав. відділу Міжнародної системи стандартної нумерації книг
ДНУ «Книжкова палата України імені Івана Федорова»,
магістр інтелектуальної власності (м. Київ)

ОБЛІК ТА КОНТРОЛЬ ЗА ВИКОРИСТАННЯМ ОБ'ЄКТІВ АВТОРСЬКОГО ПРАВА В ЦИФРОВОМУ СЕРЕДОВИЩІ: ІДЕНТИФІКАЦІЙНИЙ АСПЕКТ

Постановка наукової проблеми.

Інтелектуальна діяльність людини завжди була каталізатором та рушійною силою науково-технічного та соціально-культурного розвитку будь-якого суспільства, засобом підвищення добробуту його громадян, а результати творчої діяльності людини завжди були, є і будуть найвищою та найціннішою формою прояву інтелекту людини, що в умовах сучасності перетворився на стратегічний ресурс держави. Тому перед будь-якою державою стоїть завдання розвивати інтелектуальну, творчу діяльність її громадян та надійно й ефективно охороняти її результати — інтелектуальну власність [1, с. 5–7].

Статтею 54-ю Конституції України громадянам гарантується свобода літературної, художньої, наукової і технічної творчості, захист інтелектуальної власності, їхніх авторських прав, моральних і матеріальних інтересів, що виникають у зв'язку з різними видами інтелектуальної діяльності. Таким чином, кожний громадянин має право на результати власної діяльності й ніхто не може використовувати або поширювати їх без його згоди, за винятками, установленими законом.

Відповідно до положень міжнародних договорів у сфері авторського права, імплементованих у національне законодавство різних країн світу, із закінченням строку дії авторського права численні твори науки, літератури та мистецтва всього світу стають суспільним надбанням, тобто ними може вільно користуватися будь-яка особа, проте за умови дотримання нею особистих немайнових прав автора [2]. Однак, для величезної кількості творів строк дії авторського права не є вичерпаним, що вимагає від споживача компетентності в царині їхнього правомірного використання.

У процесі переходу світової спільноти від традиційної книжкової комунікаційної культури до мультимедійної, водночас із випуском друкованих видань, у режимі нон-стоп відбувається продукування електронних видань, а також здійснення потужного інформаційного обміну між авторами, літературними агентами, спеціалістами з інтелектуальної власності, суб'єктами видавничої справи, бібліотеками, читачами та іншими.

Стрімке зростання кількості цифрових копій текстових творів (до того ще й у різних форматах) призвело до виникнення проблем у всіх учасників логістичного ланцюжка на всіх його ланках, починаючи з моменту визначення правового статусу текстових творів

як об'єктів авторських прав, ефективного пошуку та розповсюдження текстових творів і закінчуючи аналізом їхніх продажів.

Отже, кількість творів, які знаходяться в культурному та науковому обігу всього світу загалом і кожної країни зокрема, неупинно зростає. Наразі здійснити пошук конкретного видання конкретного автора читачеві, з одного боку — значно простіше, однак забезпечити його повноту й достовірність одержаних результатів — дедалі складніше. Ситуація щодо швидкого зростання об'єму інформації, що її наразі генерує інформаційне суспільство, нагадує відому казку братів Грімм про горщик, який без упину варив кашу, заповнюючи нею весь навколишній простір, і, на думку фахівців, насправді становить потенційну загрозу для традиційного видавничого ринку та ринку поліграфічних послуг.

Одним із сучасних ефективних засобів щодо обліку та контролю за використанням об'єктів авторського права (у статті мова йдеться про текстові твори) у цифровому середовищі є їхня ідентифікація в межах Міжнародної системи стандартної нумерації текстових творів (ISTC).

Питання щодо ролі інформації у розвитку сучасного інформаційного суспільства висвітлено в публікаціях М. Сенченка, Б. Ленського, Б. Кормича, питання щодо місця книги в соціально-комунікативному просторі в публікаціях В. Маркової, проблематиці електронних видань присвячено науковій публікації В. Теремка, Т. Кірічок, проблемам, пов'язаним з ідентифікацією електронних видань у цифровому середовищі присвячено публікації автора. У статті проаналізовано проблеми, що виникають у фахівців видавничої та суміжних галузей, а також інших учасників книжкового ринку, у процесі пошуку текстових творів у цифровому середовищі.

Метою статті є дослідження природи походження цих проблем та розглянуто сучасний спосіб їхнього ефективного вирішення.

Джерельну базу дослідження склали документи, що надходять до відділу ISBN Книжкової палати України щодо отримання ISBN від вітчизняних видавців/виробників; документальний потік обов'язкових примірників видань (книги і брошури), що надійшли до Книжкової палати України відповідно до чинного законодавства, електронні бази даних поточної державної бібліографії неперіодичних видань, електронна довідково-інформаційна база даних користувачів системи ISBN, сайти вітчизняних та зарубіжних видавництв/ видавничих та книгорозповсюджуючих організацій, нормативно-правові документи, а також наукові, методичні, інформаційні та інші видання з різних питань видавничої та суміжних галузей, інтелектуальної власності.

Вибір методів, які застосовувалися в процесі наукового дослідження з означеної теми, зумовлено фактичним матеріалом, проблематикою та його метою. На першому етапі дослідження застосовувались первинні методи: збирання інформації, спостереження, на другому — аналіз.

Виклад основного матеріалу.

Один із найвизначніших витворів розуму людського — це книга, що є результатом колективної діяльності багатьох людей, однак насамперед — автора твору. За словами Стефана Цвейга, саме «книга є альфою та омегою будь-якого знання, початок початків кожної науки». Пройшовши шлях від сувою до кодексу, вона стала свідком інтелектуального та духовного еволюціонування людства — віддзеркаленням здобутого впродовж тисячоліть досвіду, що потужно живить сучасні науку, техніку, культуру й мистецтво, і є підґрунтям для їхнього успішного поступу в далеке майбутнє. Пригадаймо, що книжкова комунікація поступово здобувала панівне місце в суспільстві. Фахівці констатують, що панівне місце книжкова комунікація посідає і досі, адже головні культурні цінності й норми в суспільстві транслиуються за допомогою друкованого слова, але настання електронної комунікації помітний у всіх сферах суспільного життя і її перемога є лише справою часу. Електронна комунікація має перейняти кращі традиції книговидавництва, як свого часу їх перейняла друкована книга від книги рукописної [3, с. 191].

Щороку на світові читацькі береги потужною видавничою хвилею «виносить» сотні імен нових авторів, тисячі нових назв. Об'єм інформаційного потоку, що нині розливається світовим інформаційним простором, не знаючи меж і кордонів, збільшується в рази. На сповіщення читача невтомно «працюють» численні ЗМІ, що регулярно роз-

міщують на своїх шпальтах переліки бестселерів та рейтинги книжкових продажів; міжнародні та національні літературні конкурси й премії; постійно гостинно розкривають свої обійми охочим книжкові ярмарки й форуми... Поява електронних видань та мережі Інтернет відкрили нові горизонти й можливості для всіх учасників наукового та культурного простору, зумовивши при цьому й реінкарнацію старої проблеми піратства, однак уже піратства цифрового. За словами Мануеля Кастельса, Інтернет став комунікаційним посередником, який насамперед дозволив спілкування багатьох у визначений час на глобальному рівні. Як поширення друкованої продукції на Заході створило те, що Мак-Люен назвав «Галактикою Гутенберга», так і ми зараз увійшли у новий світ комунікації — Галактику Інтернету. Використання Інтернету як комунікаційної системи та організаційної форми в останні роки другого тисячоліття поширюється, як вибух [4, с. 2].

Сьогодні, у свідомості сучасного читача долі друкованих та електронних видань переплітаються дуже тісно й усупереч думці скептиків — гармонійно. Завдяки новітнім комп'ютерним технологіям несподівано шанс на друге життя одержали видання, які побачили цей світ ще за паперової доби й відтоді мирно собі «спочивали» у стареньких видавничих портфелях, навіть не сподіваючись на увагу до них збоку сучасного читача. З наступанням електронної ери в книговидаванні, архіви та бібліотеки по всьому світу — з оглядом на законодавство з інтелектуальної власності своїх країн (часом — ні) — заходилися активно оцифровувати свої фонди, аби забезпечити відкритий доступ до них широкому колу читачів.

Компанія Google майже десять років успішно здійснює проект Google Books Search з оцифрування світової культурної спадщини (зокрема, рукописних книг і стародруків), через який свого часу виникало багато судових спорів та запитань у правовласників всього світу. Наразі цей проект відповідним судовим рішенням визнано правомірним, оскільки його реалізація відповідає високій місії — забезпечує доступ усього суспільства до знань, і тому на нього поширюється доктрина сумлінного використання. На книжковому ринку США поступово як сегмент виокремлюється «самопублікація», що стало можливим через запуск і популяризацію серед авторів спеціальних платформ, порталів та сервісів, підлаштованих саме для їхніх потреб (платформи Kindle Direct Publishing або CreateSpace — компанія Amazon, платформа iBooks — компанія Apple, тощо). Для наочності, за розрахунками аналітиків — на 700 тис. електронних видань, що їх реалізує компанія Amazon, 10 % припадає на сервіс «Самопублікація». Завдяки його успішному функціонуванню 14 авторів заснували, умовно кажучи, «Клуб мільйонерів», оскільки кількість скачувань їхніх творів уже більше 1 млн. Поступово цей сегмент розпочав формуватися й на книжковому ринку провідних європейських країн, зокрема у ФРН (платформа ePubli — компанія Holtzbrinck), що відома бездоганно організованою системою книговидавання та відданістю традиційному способу книгодруку.

Стрімкий та невпинний розвиток науки і техніки, інформаційно-технічна революція призвели до економічної та політичної взаємозалежності країн і регіонів світу настільки, що постало питання гострої необхідності формування загальносвітової системи взаємодії. Наслідком цього стала поява поняття глобалізації, а саме — процесу економічної, політичної і культурної інтеграції та уніфікації, що активізує зближення культур різних країн, стандартизацію та гармонізацію законодавства, економічних та технічних процесів, а також формування «інформаційного суспільства». Як було зазначено вище, глобалізація ґрунтується на двох основних процесах — інтеграції та уніфікації. У свою чергу, уніфікація реалізується через стандартизацію, яка водночас є причиною і наслідком глобалізації. Причиною, оскільки стандартизація сприяє глобалізації, а наслідком — бо глобалізація як наслідок вимагає стандартизації [5, с. 46]. Отже, як зазначалось вище, кожного дня у світі з'являється все більше видань та публікацій. Щорічно тільки в одній Великобританії щодо одержання ISBNs реєструються понад 3 тис. нових видавців (в Україні — приблизно 150) і виходить у світ 150 тис. нових назв (в Україні — понад 23 тис. нових назв в 2011 році). За оцінкою аналітиків, на спільному книжковому ринку США та Великобританії до 2008 р. щорічно з'являлось від 500 тис. до 750 тис. нових назв, у 2010 р. ця цифра сягнула вже 4 млн. Однозначно, йдеться про результат масової реалізації проектів оцифрування (передусім за рахунок видань «out-of-print», а також «out-of-copyright»). Неупинно збільшується кількість електронних форматів (PDF, EPUB, RTF,

HTML та ін.).

Оскільки, світове книговидання наразі функціонує в двох паралельних площинах — паперовій та цифровій — в учасників світового інформаційного простору виникає необхідність ідентифікувати вже не тільки саме видання в цілому (з чим успішно упродовж багатьох років вправляється ISBN), а й текстові твори або навіть їхні складові (параграфи, розділи тощо). Зокрема й через те, що часто-густо зовсім різні за змістом видання мають однакову назву й розрізнити їх користувач може тільки, точно знаючи ім'я автора. Буває й навпаки, коли однакові за змістом видання виходять у світ під різними назвами, що також певною мірою користувача дезорієнтує.

Щоб оптимізувати процес використання творів у електронному вигляді, а також забезпечити облік та контроль за їхнім використанням, Міжнародною організацією з питань стандартизації за участі міжнародних профільних організацій прийнято ISO 21047:2009 Information and documentation-International Standard Text Code (ISTC), який регламентує склад, структуру і порядок надання Міжнародного стандартного номера текстового твору. ISTC однозначно й безпомилково ідентифікує будь-який текстовий твір одного конкретного автора або його складову в електронному вигляді, а також дає змогу встановити його правласника та зону легітимної дії майнових прав [6, с. 15]. Використання ISTC спрощує процес обміну інформацією між авторами, літературними агентами, видавцями, бібліотеками, організаціями колективного управління правами як на локальному, так і на міжнародному рівнях. ISTC не тільки уможлиблює упорядкування й оптимізацію пошуку та використання всіма учасниками книжкового ринку текстових творів у електронному вигляді, а й допомагає здійснювати контроль за використанням електронного контенту під час комерційних трансакцій. Ідентифікація текстових творів у системі ISTC оптимізує управління потоком текстового контенту, спрощує процедуру пошуку творів, управління авторськими правами та колекціями, а також здійснення аналізу статистики продажів. Міжнародний стандартний номер текстового твору складається з абрєвіатури ISTC (незалежно від мови видання) та 16-ти значного коду, який формується з арабських цифр (від 0 до 9) і латинських літер A-F. Наприклад, ISTC 0A9-2002-12B4A105-7.

Структура і синтаксис ISTC: 0A9 – «реєстраційний елемент» – використовується реєструючим органом для адміністративних цілей і складається з 3-х цифр/букв; 2002 – «складова року» – 4 цифри вказують на рік, у якому ISTC зареєстрований (зважаючи на рік створення і публікації твору); 12B4A105 – «складова текстового твору» (8 цифр/букв) – присвоюється автоматично центральною системою реєстрації ISTC після того, як підтверджено унікальність метаданих, наданих для реєстрації автором, видавцем або іншою вповноваженою особою; контрольна цифра/буква – одна цифра/буква, що автоматично генерується системою реєстрації ISTC [7, с. 16]. Для того, щоб зареєструвати текстовий твір і одержати номер реєстрантові обов'язково потрібно подати до реєструючого органу його (твору) метадані у відповідному електронному форматі, а саме, зазначити назву твору, прізвище, ім'я, по батькові його автора, мову, якою його випущено, правласника, ISBN (за наявності), дату випуску видання та його вид та ін. ISTC дозволяє швидко знайти і згрупувати видання за принципом ідентичності змісту/назви, оскільки цей номер визначає не «форму», в якій випущено видання, а саме його «контент». Таким чином, ISTC ідентифікує не окремого автора чи видавця, а саме конкретний текстовий твір, випущений різними видавництвами або в різних форматах.

Наприклад: у всіх виданнях зазначатиметься один і той самий ISTC, що ідентифікуватиме збірку поетичних творів Т.Г. Шевченка – «Кобзар» (на прикладі трьох видань)

Шевченко, Тарас Григорович (1814–1861).

Кобзар / [Передм. П. Мовчан]. — К. Вид. центр «Просвіта», 2003. — 343 с.

Шевченко, Тарас Григорович (1814–1861).

Кобзар. — К. Країна мрій, 2006. — 423 с.

Шевченко, Тарас Григорович (1814–1861).

Кобзар. — Донецьк : Сталкер; К.: ЗАТ «НКП», 2006. — 367 с.

Управління системою ISTC та контроль за її функціонуванням на міжнародному рівні здійснює Міжнародне агентство ISTC (Великобританія). Очікується, що більшість з реєстрантів будуть видавцями, проте реєстрантами текстових творів також можуть бути й інші вповноважені на те особи, а саме: автори, літературні агенти, видавці, бібліотеки, агрегатори (електронні торговельні платформи) та інші учасники книжкового простору. Управління системою ISTC та контроль за її функціонуванням на національному рівні здійснюють національні реєстраційні агентства ISTC, що нині вже працюють у США, Канаді, Китаї, Великобританії, Франції, Австралії та Новій Зеландії, Нідерландах, Бельгії, Росії та Польщі.

Висновок. Відповідно до положень Закону України «Про видавничу справу» виданням вважається твір (документ), який містить інформацію, призначену для поширення, і пройшов редакційно-видавниче опрацювання, відтворений друкуванням, тисненням, електронним записом на будь-якому носіїві чи іншим способом, видавниче оформлення, поліграфічне й технічне виконання якого відповідає вимогам правових і нормативних документів [8]. Щороку кількість видань, випущених вітчизняними видавцями як у друкованому вигляді так і в різних електронних форматах збільшується (в 2012 р. — 26036 назв, в 2013 р. — 26323 назви) і для того, аби ефективно здійснювати облік та контроль за їхнім використанням в цифровому середовищі України варто стати учасником системи ISTC. Книжковою палатою України наразі проводиться відповідна науково-дослідна робота щодо впровадження цієї системи в нашої державі.

ЛИТЕРАТУРА:

Бошицький, Юрій Ладиславович. Право інтелектуальної власності : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / Ю.Л. Бошицький. — К. : Логос, 2007. — 484, [1] с.

2. Закон України «Про авторське право і суміжні права» : від 23.12.1993 № 3792-ХІІ ВР [Електронний ресурс] / Держ. наук. установа «Кн. палата України ім. Івана Федорова». — Режим доступу: <http://ukrbook.net>. — Назва з екрана.

3. Маркова В. А. Книга в соціально-комунікативному просторі: минуле, сучасне, майбутнє : монографія / В. А. Маркова ; М-во культури і туризму України, Харк. держ. акад. культури. — Х. : ХДАК, 2010. — 252 с.

4. Кастельс, Мануель. Інтернет-галактика: Міркування щодо Інтернету, бізнесу і суспільства [Текст]. — К. Ваклер, 2007. — 290 с. : іл. ; 21 см. — (Cogitatio nova). Бібліогр. в кінці розд. — Индекс. вказівник: с. 288—290.

5. Пархета О., Кононенко А. Стандартизація як основа глобалізації інформації у сфері промислової власності / Пархета О., Кононенко А. // Інтелектуальна власність — 2014. — № 7. — С. 46.

6. Розроблення національних стандартів — ДСТУ «Інформація та документація. Знак охорони авторського права. Правила подання у виданнях» (остаточна редакція) і ДСТУ «Інформація та документація. Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання» (друга редакція) та інструктивно-методичних, інформаційних документів: звіт про н.-д. роботу за III кв. 2012 р. / Держ. наук. установа «Кн. палата України ім. Івана Федорова». — К., 2012. — 18 с.

7. Розроблення остаточної редакції національного стандарту «Інформація та документація. Видання. Основні елементи. Терміни та визначення понять», першої редакції проекту національного стандарту «Інформація та документація. Статистичний облік випуску неперіодичних, періодичних і продовжуваних видань. Основні положення», електронних довідково-інформаційних ресурсів, інструктивно-методичних документів: звіт про н.-д. роботу : за II кв. 2014 р. / Держ. наук. установа «Кн. палата України ім. Івана Федорова». — К., 2014. — 18 с.

8. Закон України «Про видавничу справу» : від 05.06.97 № 318/97 ВР [Електронний ресурс] / Держ. наук. установа «Кн. палата України ім. Івана Федорова». — Режим доступу: <http://ukrbook.net>. — Назва з екрана.

О. Ю. Пода

Запорізький національний технічний університет
(Запоріжжя)

ГЕНДЕРНІ ОРІЄНТИРИ ЖУРНАЛУ “РАДЯНСЬКЕ КІНО” (1935–1938 рр.)

Журнал “Радянське кіно”, виходив у 1935–1938 рр. у Києві, був друкованим органом Головного управління кінофотопромисловості при Раді Народних Комісарів УРСР (згодом позиціонувався як художньо-критичний журнал української радянської кінематографії, орган Управління у справах мистецтв при Раднаркомі УРСР; виконувачами обов’язків редактора був спочатку Т. Медведєв, потім О. Кучеренко). Часопис у той чи